

WSPOMAGANIE ROZWOJU KOMPETENCJI KOMUNIKACYJNYCH DZIECKA AUTYSTYCZNEGO

Autyzm wczesnodziecięcy jest poważnym zaburzeniem rozwoju całościowego, które ujawnia się przed ukończeniem 3 roku życia dziecka.

W zachowaniu dzieci autystycznych obserwuje się:

- **jakościowe zaburzenia zdolności do naprzemiennego uczestnictwa w interakcjach społecznych,**
- **zaburzenia w komunikacji,**
- **występowanie ograniczonych, sztywnych, stereotypowych wzorców aktywności, zachowania i zainteresowań**

(za: E.Pisula, Autyzm u dzieci..., Warszawa 2002)

W porównaniu z innymi grupami osób o rozległych dysfunkcjach rozwojowych, proces porozumiewania się dzieci z autyzmem okryty jest wciąż niejasnościami i kontrowersyjnymi, trudnymi do rozstrzygnięcia kwestiami. Łączy się to z różnorodnością form, w jakich przejawiają się zaburzenia w funkcjonowaniu, w tym i w sferze mowy, oraz niemożnością dotarcia w diagnozie do tych mechanizmów, które kształtują reakcje i zachowania dzieci autystycznych.

Stopień opanowania przez dzieci autystyczne zdolności językowych zależy wyraźnie od tego, na jakim poziomie ogólnego rozwoju poznawczego się znajdują oraz jakim dysponują potencjałem rozwojowym. Nawet przy dobrym rozwoju mowy dzieci autystyczne nie podejmują prób mówienia dla samego porozumiewania się z drugą osobą. Jeżeli dziecko poprawnie artykułuje dane słowo, buduje zdania, to ma ono trudności z wykorzystaniem tych umiejętności adekwatnie do sytuacji społecznej. Obserwując przebieg rozwoju mowy u dzieci autystycznych możemy stwierdzić jego zaburzenia w postaci opóźnienia, regresu, zahamowania lub niewykształcenia mowy. Część dzieci pozostaje mutystyczna do końca życia.

Podstawową trudnością diagnostyczną i terapeutyczną dla otoczenia dorosłych, a życiową dla dziecka autystycznego, jest niemożność nawiązania kontaktu emocjonalnego, zadaniowego, a przede wszystkim językowego. Ten kokon otaczający dziecko jest bardzo szczelny, a sposób dotarcia przez terapeutę do dziecka jest szczególny, zawsze indywidualny, niepowtarzalny.

Pod wpływem silniejszych przeżyć, czy różnych faktów, mających znaczenie bodźców wyzwalających, dzieci autystyczne ujawniają zdumiewające dla otoczenia zdolności rozumienia przekazów językowych i aktywnego posługiwania się nimi. Przy tym porozumiewają się z wybranymi przez siebie osobami w odmienny sposób, rezerwując dla poszczególnych kontaktów inną formę przekazu: zapis komputerowy, wskazywanie na tablicy UK lub wypowiedź słowną.

Zasadnicza trudność polega na tym, że nadal nie znamy etiologii autyzmu i nie jesteśmy w stanie przewidzieć kolejnych etapów rozwoju umiejętności życiowych dziecka autystycznego. Wiemy, że najważniejsze jest podjęcie wczesnej terapii oraz odpowiedniej edukacji dzieci z autyzmem. Poszukujemy wciąż efektywnych sposobów nawiązania kontaktu i komunikacji z dziećmi autystycznymi.

W Poradni Psychologiczno - Pedagogicznej w Łukowie dzieci autystyczne poddawane są wielospecjalistycznej terapii, obejmującej stymulację i kształtowanie zaburzonych funkcji, z włączeniem w proces terapii rodziny dziecka. Zajęcia prowadzone są przez psychologa, pedagoga i logopedę.

Głównymi celami terapii dziecka autystycznego są:

- **stymulowanie dziecka do nawiązywania kontaktów społecznych,**
- **rozwijanie umiejętności komunikowania się z otoczeniem poprzez wykorzystanie mowy ciała, naśladownictwa, dotyku, wzroku, słuchu, mowy, czytania i pisanie,**
- **zmienianie na społecznie akceptowane sposoby wyrażania woli i emocji – w zachowaniu oraz słowami,**
- **rozwijanie sfery poznawczej poprzez dostarczanie kolejnych doświadczeń związanych z postrzeganiem przez dziecko rzeczywistości.**

Dla każdego z dzieci tworzymy indywidualne programy pracy uwzględniające jego potrzeby i możliwości. W zależności od indywidualnych uwarunkowań, w pracy z każdym dzieckiem autystycznym wykorzystujemy metody, które są najlepiej dostosowane do osobowości i podatności terapeutycznej dziecka. W procesie terapii wykorzystujemy m.in.: stymulację mono- i polisensoryczną, integrację sensoryczną, metodę Knillów, Ruch Rozwijający W. Sherborne, metodę G.Domana, Metodę Dobrego Startu, Metodę Ułatwionej Komunikacji czy komunikację wspomaganą.

Pierwszym etapem terapii jest stworzenie warunków do efektywnej pracy:

- **rozpoznanie charakterystycznych cech zachowania i sposobów funkcjonowania dziecka,**
- **nawiązanie z dzieckiem kontaktu emocjonalnego i zadaniowego, poczynając od zainicjowania i utrzymania kontaktu wzrokowego i dotykowego, po słuchowo-werbalny,**
- **wprowadzanie wzorców zachowań społecznych – unormowanie kontaktu z osobą dorosłą,**
- **wygaszanie zachowań niepożądanych,**
- **kierunkowanie uwagi oraz wydłużanie czasu koncentracji na zadaniu.,**
- **usprawnianie percepcji słuchowej - spostrzegawczości, pamięci.**

Rozpoznanie preferowanego przez dziecko autystyczne sposobu komunikowania się oraz zidentyfikowanie jego zasobu słowno-pojęciowego jest wstępem do kolejnego etapu pracy – projektowania procesu terapeutycznego.

Nadrzędnym celem terapii logopedycznej jest słowny sposób porozumiewania się.

Zadania jakie stawiam sobie w terapii logopedycznej dzieci autystycznych to:

- **rozwijanie komunikacyjnego aspektu mowy** na bazie pozawerbalnych i werbalnych metod komunikacji: gestu, naśladownictwa, dotyku, korzystania z tablicy UK lub komputera, wprowadzanie wyrażenia wolicjonalnych, form grzecznościowych,
- **wzbogacanie znaczeniowego aspektu mowy** wg schematu:
 - a) zrozumienie nazw przedmiotów, osób, zwierząt na podstawie ilustracji lub w wydawanych poleceniach, np. „zamknij drzwi”, „weź samochód”, „pokaż piłkę”;
 - b) nauka czynnego użycia tych nazw, udzielanie odpowiedzi na pytania „Co to jest?”, „Kto to jest?”;
 - c) zrozumienie nazw prostych czynności w poleceniach wykonywanych przez dziecko i ukazywanych na ilustracjach;
 - d) werbalizacja tych nazw, odpowiadanie na pytania: „Co robi?”, „Co robisz?”,
[w zależności od poziomu funkcjonowania bogacenie systemu semantycznego w oparciu o umiejętność czytania globalnego i sprawność dokonywania analizy i syntezy literowej],
- **kształtowanie strukturalnego aspektu mowy** - budowanie systemu fonologicznego, fleksyjnego i składniowego języka,
- **praca nad foniczną formą wypowiedzi, kinestezją i poprawnością artykulacyjną.**
Istotnym elementem procesu terapii jest wdrażanie dziecka autystycznego do wykorzystywania nabytych umiejętności w codziennych sytuacjach życiowych.

Warunkiem opanowania zarówno kompetencji komunikacyjnej, jak i kulturowej jest osiągnięcie odpowiedniego stopnia kompetencji językowej oraz sprawności językowej. (za S. Grabias)

Podstawą procesu terapii jest zaakceptowanie dziecka z jego nietypowymi zachowaniami i cierpliwe oczekiwanie na efekty wspólnej pracy. Ważne jest, by dając dziecku poczucie bezpieczeństwa poprzez zachowanie niezmiennych warunków pracy (zachowany rytuał spotkania, przewidywalny przebieg zajęć, stałe miejsce pracy), uważnie i małutkimi krokami wprowadzać oraz utrzymywać nowe doświadczenia, pozwalające dziecku autystycznemu na lepsze funkcjonowanie społeczne. Praca z dzieckiem autystycznym trwa przez wiele lat i tak naprawdę nigdy się nie kończy.

mgr Elżbieta Dejryng-Pogonowska – neurologopedia PPP w Łukowie

„Rozwój komunikacji językowej w autyzmie – moje doświadczenia z terapii dziecka autystycznego” zostały przedstawione przez autorkę w ramach Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Zaburzenia komunikacji językowej w czytaniu i pisanii” w Akademii Podlaskiej w Siedlcach w dniach 26-27 maja 2006 oraz na II Krajowym Forum Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Warszawie w dniach 21-22 listopada 2006 roku.